

GYVIEJI ARCHYVAI

Perlojos respublikai – 100!

Valstybė neįmanoma be nuolatinių gyventojų, apibrėžtos teritorijos, suvereniteto. Ir kuo stipresnis ryšys tarp jų, tuo gyvybingesnė, stipresnė ir pati valstybė. Pilietis, lemiantis savąją būti savojoje, gimtojoje žemėje. Ir kol brangi gimtoji žemė – brangi ir valstybė. Trūkinėjant, silpstant saitams su gimtine, nyksta ir jungtis su valstybe. Šiandien, regint masiškai vykstantį nusigrėžimą nuo gimtosios šalies, stebina Perlojos respublikos tvėrėjų ir vadovų troškimas ir veržimasis amžinybę priimti būtent Perlojos žemėje

Dar gyvam sugrįžti į Perloją Aukščiausiasis leido šviesios atminties kunigui I. Šoparai, kuris iškeltas iš Perlojos nepaliovė jos ilgėtis, anot jo šeimininkės Barboros, išeidavo kietman, susidėdavo rankas prie burnos ir šaukdavo: „Perlojėla, kur tu?..“

Kunigas L. Petkelis sugrįžimo Pivašiūnų žemėje laukė aštuonis mėnesius. 1935 m. kovo 18 dieną jis buvo iškilmingai palaidotas Pivašiūnų kapinėse, o tu pačių metų lapkričio 17 dieną perlaidotas Perlojos kapinėse-šventoriuje greta žuvusių bendražygių, Perlojos karių. Šios dienos iškilmes plačiai aprašė šaulių žurnalas „Trimitas“ 1935 m. lapkričio 21 dienos numeryje (Nr. 47) publikacijoje, pavadintoje „Šaulių Sąjungos vadas šaulių kovotojų krūtinės papuošė pasižymėjimo ženklais. Šaulys kun. Petkelis iškilmingai palaidotas Perlojoje“:

Lapkričio 17 d. Perlojos bažnytkaimy, ties pat administracijos linija, buvo labai reikšmingos šaulių iškilmės: greta žuvusių kovose su lenkais būrio šaulių kapų iškilmingai palaidotas žymusis būrio veikėjas kovų metais a. a. šaulys kun. Petkelis ir dalyvavęs laidotuvsė šaulių Sąjungos vadas pulk. Saladzius papuošė, pasižymėjusių pafrontės šaulių krūtinės Vytauto Didžiojo ir Nepriklausomybės sukurtųjų medaliais.

Iškilmės nuaidėjo toli visoje apylinkėje, sutraukdamos in bažnytkaimių daugybę žmonių. Vos švintant, bažnytkaimio apylinkėse įvyko vietos šaulių batalijono ir šaulių raitininkų dalinio manevrai. Vadovavo Alytaus rinktinės vado padėjėjas kap. Navikevičius. Prasidėję 6 val., manevrai pasibaigė apie 10 val. Šauliai, dviem orkestrams grojant, atžygiavo in Perloją ir susisipietė apie pradžios mokyklą, kur aikštelėje šaulės jau buvo paruošusios šiltnus pusryčius.

Šaulių Sąjungos vadas pulk. Saladzius, nuo Alytaus, rinktinės vado pulk leit. Basiulio lydėdamas, in Perloją atvyko apie 10 val. Netrukus po to naujoje gražioje bažnyčioje, kurios statybą šauliai irgi gerokai parėmė, invyko iškilmingos pamaldos. Pamaldų klausėsi Šaulių Sąjungos vadas, rinktinės vadas, Alytaus apskr. viršininkas Jurgelys, būrys atvykusių iš Kauno ir iš Alytaus svečių, šaulių batalijonas su būrių vėliavomis ir pilnutėlė bažnyčia iš tolimiausių apylinkių suvažiavusių žmonių. Pamaldas atlaikė Perlojos klebonas, o momentui pritaikytą, gražų pamokslą pasakė svečias Varenos klebonas. Mišioms grojo šaulių dūdų orkestras.

Po pamaldų buvo iškilmingos kun. Petkelio laidotuvės. Vėlionis buvo pašarvotas senojoje bažnyčios varpinėje, vainikais išpuoštoje. Čia visą laiką stovėjo šaulių garbės sargyba.

Toji varpinė yra pažymėtina ir dėl to, kad joje kovų metais buvo šarvojami ir žuvę kovose šauliai partizanai.

Kunigams, bažnytinėms ir šaulių vėliavoms lydinti, didžiulis karstas su vėlionies kun. Petkelio palaikais buvo pemeštas in kaitą šventoriaus pusę, prie paruoštos, betonu sustiprintos, duobės. Karstą lydėjo Šaulių Sąjungos vadas pulk. Saladzius, atvykęs in liūdnas iškilmes vyr. kariuomenės kapelionas Vl. Mironas, pulk. leit. Basiulis, kiti svečiai, šauliai ir milžiniška žmonių minia. Orkestras grojo gedulo maršą.

Bažnyčios papėdėj liūdna procesija valandėlei stabtelėjo. Šaulių Sąjungos vadas tarė žo-

dį, pareiškdamas, jog vėlionis šaulys kun. Petkelis, kaip pasižymėjęs šaulys-partizanas, drauge su kitais, pasižymėjusiais pademarklinio šauliais, Valstybės Prezidento Antano Smetonos yra apdovanotas Vytauto Didžiojo ordino medaliu su kardais.

Po trumpų pamaldų bažnyčioje, karstas buvo toliau nešamas prie duobės, gražiausioje šventoriaus vietoje ties koplytėle, greta žuvusiųjų šaulių kapų.

Pašventinės duobę, Perlojos klebonas kun. Stundža pasakė pamokslą, iškeldamas vėlionies nuopelnus kaip kunigo ir kaip gero tėvynainio šaulio. „Šauliai neduos priešams – atėjūnams mindžioti savo mylimo ganytojo šaulio kunigo Petkelio kapo!“ – baigė pažymėtinais žodžiais atsivėliminimą kun. Stundža.

Šaulių Sąjungos vadas pulk. Saladzius savo kalboje prie vėlionies karsto pabrėžė vėlionies nuopelnus kaip karšto Lietuvos patrioto – šaulio. Iš tolimiausių apylinkių didžiulė žmonių minia susirinko in šį liūdesio kampeį atiduoti pagarbą savo ganytojui ir gynėjui, be laiko ir netikėtai apleidusiam šį pasaulį, – kalbėjo šaulių Sąjungos vadas. Susirinko šauliai, susirinko žmonės, nes vėlionis buvo ne eilinis kunigas ir ne eilinis savo krašto pilietis. Gimęs dabar džiūsi, atvykęs in liūdnas iškilmes vyr. kariuomenės kapelionas Vl. Mironas, pulk. leit. Basiulis, kiti svečiai, šauliai ir milžiniška žmonių minia. Orkestras grojo gedulo maršą.

Keliais jausmingais žodžiais su vėlioniu atsivėliminimo kovų metais buvęs Perlojos šaulių rajono vadas šaulys Kazys Tūmpa. Iškilęs kun. Petkelio nuopelnus kaip Perlojos šaulių organizatoriaus ir jų žygių inkvėpėjo, pažymėjo, kad lygiai kaip žuvę kovose šauliai partizanai, buvo atlydėti amžinajam poilsiui in tą tylos kampeį, kur jau vos žymūs jų apeisti kapai, in tą patį kampeį šventoriuje, po sunkaus darbo dienų, po vargo

ir rūpesčių, atlydėtas ir kunigas Petkelis. Ši vieta perlojiečiams ir tolimai apylinkėms yra tėvynės meilės šventovė, nes su ja tiek daug tėvų ir motinų, žmonių ir vaikų ašarų, draugų atodūsijų yra susieta...

Reikšmingus žodžius prie karsto tarė ir perlojiškis šaulys Lukoševičius, dabar būrio vado padėjėjas, pažymėjęs Perlojos ir tolimiausių apylinkių gyventojų, ypač šaulių, didelę meilę ir pagarbą, kuria jie lydi a. a. kun. Petkelio atminimą.

Vėlionies giminių vardu atsivėliminimo žodį tarė ats. maj. Petkelis, atvykęs in laidotuves iš Kauno. Padėkojo Valstybės Prezidentui už didžią garbę, kurią suteikė vėlioniu apdovanodamas pasižymėjimo ženklais, o perlojiškiams ir apylinkės šauliams ir gyventojams – už meilę ir pagarbą vėlioniu. Pabrėžė, kad niekas vėlionies artimųjų giminių negalėjo dalyvauti šiose liūdnoje iškilmėse, nes juos skiria kruvinas administracijos linijos pjūvis.

Tris kartus nuskambėjo šaulių šautuvų salvės, skardžius aidus nunešdamos ir toli toli už administracijos linijos...

Aikšteje prie Vytauto Didžiojo paminklo paradui išsirikiovo šaulių batalijonas ir raitininkų dalinys. Prieky išsirikiovo apdovanoti Vytauto Didžiojo ordino III laipsnio medaliais su kardais, tais pat medaliais be kardų ir Nepriklausomybės sukurtųjų medaliais. Daugumas apdovanotų jau pagyvenę žmonės, ūsuoti, kai kurie gerokai pražilę, bet visi žvalių akių, ryžtingų, dar daug žadančių veidų.

Atvyko augštieji svečiai. Šaulių Sąjungos vadas pulk. Saladzius priėmė rinktinės vado padėjėją kap. Navikevičiaus raportą ir pasisveikino su šauliais. Kap. Navikevičius perskaitė Valstybės Prezidento aktą, kuriuo Perlojos, Akmens ir Jokėnių būrių šauliai apdovanoti pasižymėjimo medaliais. Perskaitė ir visų pavardes. Iš viso apdovanoti 85 šauliai, tačiau išsirikiovo jų mažiau. Vieni jų žuvę kovose ar mirę, kiti invalidai ir nebegalėjo atvykti dėl sveikatos, kitus gyvenimas nubloškė net in kitus kraštus...

Šaulių Sąjungos vadas kiekvienam apdovanotam prisegė prie krūtinės medali ir paspaudė ranką sveikindamas. Po to tarė reikšmingą žodį, pabrėždamas apdovanotųjų nuopelnus Lietuvai sunkiais laikais. Valsybės Prezidentas A. Smetona, viršininkams pristačius, išskyrė juos iš kitų tarpo. Drauge tuo pabrėžė reikalą būti visur ir visada gerų piliečių ir šaulių pa-

vyzdžių kitiems.

Saugokite ir branginkite tuos pasižymėjimo ženklus, – pareiškę sąjungos vadas, – kaip jūtų garbingo darbo Lietuvai atminimą ir visada tarnauti tėvynei laidą. Jūsų vaikų vaikai brangins tuos ženklus ir minės savo tėvų žygius Lietuvai tėvynei. Tebegyvename sunkius laikus. Mus supa priešai ir iš pietų ir iš vakarų, stengdamiesi sėti neramumą, nesantaiką ir krašto viduje. Bandymo valandos dar nepraėjo ir tebeturime glausti pečius bendram naudingam darbui Lietuvai tėvynei. Sėdami stiprybę iš garbingos mūsų senovės, atmindami netolimos praeties žygius ir kovose pralietą draugų kraują, laisvos Lietuvos, pakraščio šauliai ir visi gyventojai eis garbingais Lietuvos keliais, mūsų Tautos Vado Antano Smetonos nuženklintais.

Šaulių Sąjungos vado kalbą šauliai ir didžiulė aplink susirinkusi žmonių minia palydėjo tautos himnu, orkestrui pritariant.

Valstybės Prezidentui, vyriausybei ir kariuomenės vadovybei sušukta galingų valio.

Šaulių batalijonas, kap. Navikevičiaus vadovaujamas, dariniai pro šaulių Sąjungos vadą ir augštuosius svečius praėjo iškilmės maršu. Praeinančias šaulių kuopas žmonės lydėjo valio šauksmais.

Valio iškilmių būrio vado mok. Aravičiaus bute buvo pietūs svečiams ir šaulių vadovybei, šauliams buvo paruošti skanūs pietūs aikšteje ties mokykla.

Lapkričio 17 d. iškilmės Perlojos apylinkėi bus ilgai atmintinos. Liūdna, bet drauge pakielia in darbą nuotaika praėjusios, daugybę žmonių in bažnytkaimį sutraukusios, jos buvo šio, neturtingo džiūkų kampelio savotiška nuoširdaus patriotiško ir atsivėlimo šauliškam darbui demonstracija, susijusi su reikšmingomis laidotuvėmis ir pasididžiavimą ir ryžtumą keliančiu medalių intekimu pasižymėjusiems. V.A.

Taigi, 1935 m. perlojiškiams pavyko perlaidoti kunigą. Kunigą, nusipelnusį ne vien Perlojai. Ir perlaidojimą lydėjusios iškilmės dar kartą paliudijo Perlojos išskirtinumą Lietuvos akyse. Perloja yra tarsi už racionalumo ribų. Nes „Perloja yra vienas pasaulio bažnytkaimis, kuriame kadaise buvo pačių gyventojų sukurta respublika“. Taip Perloją (deja, netenkančią senosios bažnyčios) mato ir tu pačių 1935 metų nepriklausomas visuomenės laikraštis „Diena“, rugsė-

jo 22 dienos numeryje (Nr. 38) išspausdinusi straipsnį: „Perlojietis, kuris pėsčias nuėjo su prašymu pas ciesorius“ su paantraštele „Perlojos žygiai nepr. karuose. – Sava Respublika – Vytauto Didžiojo bažnytelė. – Perlojietis, kuris prie kaktos prisirišęs prašymą keliavo Peterburgan pas ciesorius“:

Į rytus, ant Merkio upės kranto, kur žemė turtinga ne turtais, bet smėlio mariomis, yra nemažas bažnytkaimis – Perloja. Garsi yra Perlojos praetis, jų žygiai kuriantis Lietuvai. Daug kas mena tuos laikus, kada drąsūs perlojiečiai gynė šventą savo žemę nuo visokių užpuoliku, kurie kėsinosi prieš Lietuvą... Anais laikais perlojiečiai buvo sukūrė savą respubliką ir išrinkę prezidentą. Perloja yra vienas pasaulio bažnytkaimis, kuriame kadaise buvo pačių gyventojų sukurta respublika... Ir šiandien perlojiečiai turi kuo pasigirti – jie turi dvi bažnyčias. Viena graži mūrinė, kurią pastatė patys perlojiečiai savo praktai ir savo procia, o kita sena medinė Vytauto Didžiojo laikų bažnytelė, tai viena tur būt iš seniausių medinių bažnyčių Lietuvoje. Bet liūdna yra senovės bažnytelės ateitis. Ją tuoj nugriaus. Gaila, kad mūsų senovės garbintojai, nepasirūpino ta seną bažnytelę paimti savo globon. Daugelis perlojiečių gyvai mena tuos laikus, kada Rusijos cesorius 1863 metais uždarė Perlojos bažnytelę. Nerimo tada perlojiečiai, jie išrinko vieną žmogų, kuris ant kaktos prisirišęs prašymą pėsčias nukeliavo Peterburgan pas Jo Dedybę ciesorius idant anos leistų Perlojos gyventojus melstis „savo bažnytelėj“. Išklause cesorius jų skundo ir 1906 metais leido bažnytelę atidaryti. Aiman, kokis džiaugsmas viešpatavo Perlojos gyventojų širdyse. Tris dienas gaudė Perlojos bažnytelės bokšte varpas. Ir meldėsi perlojiečiai už laimę, kurią jiems Aukščiausiasis suteikė... Dar ir dabar gyvas tas Perlojos gyventojas, kuris pėsčias keliavo pas ciesorius. Sako – Prisirišau in kaktų prašymų ir apsiaviau vyžom su apivara is pėsčias keliavau Peterburgan. Ilga mano buvo kelionė, bet Dzeivas padėjo ir savo pastekiau, cesorius prašymo išklause. Ir kap inėjau in cesorius pakajus suklupau prieš ciesorius ir su ašaromis inteikiau jam prašymų, o cesorius šypsodamas pasakė:

– „Budit karošo“ – ir aš vel pėsčias parėjau savo gimtojon žemėn – Perlojon... – Liūdna, – sako senelis, – kad šitą bažnytelę dabar jau griaus, rodos galėtū ji stovėti, idant primintų kiekvienam Vytauto Didžiojo statybą ir lankymąsi pas mus. Ap. Valentas.

Tęsinys. Pradžia 2018 m. Nr. 71, 72, 78, 79, 82, 85, 89, 94, 97; 2019 m. Nr. 10

Parėngė Sigitas LŪŽYS

Perlojos Respublikos šimtmetis gražiai paminėtas pernai net Grybų šventės metu Varenoje
J. Tamulio nuotr.